

כלומר, שאי אפשר לך להיות 'אברהם אבינו', אלא אם כן תעזוב לגמרי את דרכו של אביך. וכן יצחק אבינו מסר נפשו, כפשוטו, להיקרב לעולה בעקידת יצחק. וכן יעקב אבינו קיים רצונו של מקום אף שמתוך כך מצא את עצמו במצב של סכנת נפשות, כמו שאנו מזכירים בהגדה: צא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו.

והאבות הקדושים היו מוכרחים למסור את נפשם, כדי ששיגו את מדרגתם שהיו ראויים להיות מרכבה לשכינה. כי עד שלא באו האבות, כל אנשי העולם היו שקועים בחטא מכח הרע שנכנס בבריאה מחמת חטאו של אדם הראשון. והאבות, מתוך מסירות נפשם, עקרו את עצמם מכלל הטומאה והתחילו מהלך חדש בבריאה. והיינו כנ"ל, שהעקירה מתוך הטומאה מצריכה הנהגה של מסירות נפש.

וכן במצרים, היתה נצרכת מסירות נפש. ובשעת גלות מצרים מסרו נפשם בזה ש'לא שינו את שמם ואת לשונם ואת מלבושם'^כ. ובשעת הגאולה בני ישראל מסרו נפשם בהקרבת קרבן פסח. ומכח הנהגה של מסירות נפש, זכו לשנות את מציאותם, ולהפקיע את עצמם מתוך טומאת מצרים. וכמו שכתוב (שמות יב, כא) **מְשַׁכּוּ וְקָחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפֶּסַח**. ואמרו חז"ל (מכילתא דרבי ישמעאל, מסכתא דפסחא פרשה יא) **וז"ל, משכו ידיכם מעבודה זרה והדבקו במצוה, ע"כ**. הרי מפורש שקרבן פסח היה העקירה מתוך העבודה זרה של מצרים. ועל ידי שמסרו נפשם לעקור עצמם מתוך הטומאה, זכו לכל הסייעתא דשמיא של יציאת מצרים.



דורש מארמי אונד אבי

הגדה – דרשת פרשת ביכורים

הנה בעל ההגדה ייסד את סדר ההגדה על דרשת הפסוקים של פרשת מקרא ביכורים שבפרשת כי תבוא (דברים כו, ה-ח), העוסקים בגלות מצרים והיציאה ממנה.

כה. ראה ויקרא רבה (לב, ה), בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים שלא שנו את שמם ואת לשונם ולא אמרו לשון הרע ולא נמצא ביניהן אחד מהן פרוץ בערוה, ע"כ. ובדומה לזה יש מדרשים

ובאמת הא דבעינן לדרוש אותם פסוקים לקיום מצות סיפור יציאת מצרים, כבר הוזכר במשנה (פסחים קטז, א): "ודורש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה".

לחם עוני – וענית ואמרת

וצריך ביאור, למה קבעו חז"ל שנקיים מצות סיפור יציאת מצרים, בדרשת פסוקים אלו בדוקא, הלא יש פרשיות שלמות בתורה העוסקים ביציאת מצרים. וכבר עמד על זה האור שמח (פרק ז מהלכות חמץ ומצה הלכה ד) וכתב:

נראה דאמר (פסחים לו, א) ורבי עקיבא, ההוא דקרינא עוני לכדשמואל כו', שעונין עליו דברים הרבה. והנה הלל הוי מדברי סופרים, ויציאת מצרים כתוב והגדת לבנך כו', ואמרתם זבח פסח, ואמרת אליו, ולמאי צריך עוני, הוא משום דצריך לדרוש פרשה דבכורים, דכתיב ביה לשון ענייה, וענית ואמרת לפני ה' כו', וזה שעונין עליו דברים הרבה, שירבה בדרוש פרשה זו. וברור.

והיינו, דדרשינן בגמרא (פסחים לו, א) מדכתיב (שם טז, ג) שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל עִלְיוֹ מִצּוֹת לֶחֶם עֲנִי, שהמצה היא לחם שעוניים עליו דברים הרבה. וצ"ע מה טעם צריך הך דרשה, הא מבואר בהדיא בקרא שיש מצות סיפור יציאת מצרים. ועל כרחך צריך לומר, דאתא קרא ללמד דבעינן לספר ביציאת מצרים על ידי דרשת פסוקי מקרא ביכורים, שנאמר בהם (שם כו, ה) וְעֲנִיתָ וְאָמַרְתָּ לְפָנָי ה' אֱלֹהֶיךָ.

ארמי אובד אבי – מעשה אבות סימן לבנים

אמנם אכתי צריך ביאור, דאף אמנם שזה באמת מקור נאמן לדין זה, אבל עדיין צריכים להבין למה צייתה התורה לקיים מצות סיפור יציאת מצרים בפסוקים אלו דייקא. והנה הגר"א בביאורו לתיקוני הזהר (תיקונים מזהר חדש כה, א ד"ה ריקם שלחתי) כתב בזה דברים נפלאים:

והענין, כי יעקב בלבן דוגמת ישראל במצרים, כמו שכתבו 'האבות הן סימן לבנים'. גלות יעקב, ואחר כך לקח את כל רכושו, כמו שכתוב (בראשית לא, יב)

רבים. אמנם 'לבושם' לא נזכר במדרש. אך כבר נזכר באברבנאל (הגדה של פסח) על הדרש 'ויהי שם לגוי - מלמד שהיו ישראל מצויינין שם', וכתב על זה וז"ל, לא שינו שמם ולשונם ודתם ומלבושיהם, עכ"ל. וצ"ע.

כִּי רָאִיתִי אֶת כָּל אֲשֶׁר לָבֵן עֹשֶׂה לָּךְ. וְכֵן וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם (שמות יב, לו). ובמקל לקה לבן ברכושו, דוגמת מטה דמצרים וכו'. וכמו שברח יעקב כן במצרים שאמרו (שם ג, יח) דַּרְךְ שְׁלֵשֶׁת יָמִים, וְכֵן וַיֵּגַד לְלָבֵן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב (בראשית לא, כב). וכן השיגו ביום השביעי וַיִּרְדְּף אַחֲרָיו דַּרְךְ שְׁבַעֵת יָמִים (שם פסוק כג). הכל כמו במצרים. וכן כל המעשה למי שמדקדק.

ולכן אמרו בסיפור יציאת מצרים, ודורש מארמי אובד אבי וכו'. וכמו ביציאת מצרים בעשרה מכות כמו שכתוב (אבות פרק ה משנה ד) עשרה ניסים נעשו לאבותינו, וכן ביעקב ולבן. וכמו במצרים וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ גְּדוֹל (בראשית טו, יד) וכן ביעקב כתיב (בראשית לא, א) וּמֵאֲשֶׁר לְאֲבִינוּ עֹשֶׂה אֶת כָּל הַכָּבֵד הַזֶּה.

ומבואר מדברי הגר"א, דכיון שהמעשה של יעקב אבינו עם לבן, הוא ה'מעשה אבות סימן לבנים' ליציאת בני ישראל ממצרים, לכן נצטוונו לספר יציאת מצרים דוקא בדרשת פרשת ביכורים, כיון שאותה פרשה מתחילה במעשה יעקב ולבן: "אַרְמֵי אֲבֹד אָבִי" (דברים כו, ה), ומתוך כך נבין ששורש כל גלות מצרים ויציאתה, טמון במעשה יעקב ולבן.

שנאת לבן ופרעה לישראל

והנה כבר ביארנו על פי דברי המהר"ל, שיש דמיון בין השנאה של לבן ליעקב, ובין השנאה של המצריים לכלל ישראל. והיינו, כי לבן היה שונא את יעקב ללא שום סיבה חיצונית, אלא שורש שנאתו היה בעצמותו, שמציאותו היתה מתנגדת ליעקב. וכן היה בפרעה, שמציאותו היתה מנגדת לישראל, ולכן שנא את ישראל, כי לא היתה שום סבה חיצונית לשנאה זו.

ויש להעמיק בזה, דהנה בעל ההגדה כתב שבאמת יש חילוק בין שנאתו של לבן לשנאתו של פרעה, דלבן ביקש לעקור את הכל, ואילו פרעה לא גזר אלא על הזכרים. ובשלמא מה שלבן ביקש לעקור את הכל שפיר מובן, כיון ששנאתו נבעה מעצם מציאותו, ובודאי דין גרמא שביקש לעקור את הכל. אך אם כן פרעה, שגם אצלו היתה השנאה לישראל בעצם, למה לא גזר אלא על הזכרים.

וכבר הבאנו דברי המהר"ל (גבורות ה' פרק נד) שמאריך לבאר עומק ענין זה, ונביא את דבריו בקצרה: הנה לבן היה ארמי, ובארם שכנה אומת הכשדיים. ואומה זו יצאה מכלל מציאות העולם, ואינם נחשבים כאחת מן השבעים אומות שהן מסדר מציאות

העולם. והם נמשלים לתולעים שאין להם מציאות וחיות בפני עצמם, אלא יניקתם היא מבריות אחרות. כך הכשדים, אין להם סיבה וקיום מצד עצמם, וכל מציאותם היא שלא מסדר מציאות העולם, אלא כדי לשמש אומות אחרות. ובזה יובן מה שאין מלאכי השרת מבינים לשון ארמי (שבת יב, ב), כיון שאין זה נחשב ללשון כלל, כיון שאינו ממציאות העולם.

ביקש לעקור את הכל

ולכך לבן הארמי היה מנגד לישראל מצד עצמותו, שהרי הוא נמנה על הכשדיים שאינם שייכים לסדר מציאות העולם כלל. ולעומתם ישראל הם עיקר כוונת ותכלית המציאות, לפיכך הכשדיים מנגדים להם, שההעדר מנגד למציאות. ומזה הטעם סבל אברהם אבינו באור כשדים, שהרי הוא שורשם ואביהם של ישראל, ומובן שמציאותו מנוגדת בתכלית למהותו אור כשדים שהם היפך המציאות.

גזר רק על הזכרים

אמנם מצרים אכן שייכים לסדר מציאות העולם, אלא שעיקרם ויסודם הוא חומריות, רדיפת תאוות ותענוגי הגוף, ומצרים הם תכלית החומר, וכמו שאמר עליהם הנביא (יחזקאל כג, כ) **אֲשֶׁר בָּשָׂר חֲמוּרִים בְּשָׂרָם**, וכל ענינם של בני ישראל הוא הצורה, שהם בעלי שכל ונשמה, ונותנים צורה לעולם. והיינו, שלוקחים את חומר העולם ומשתמשים בו לקיום תכליתו האמיתית, שהיא עבודת ה'. וכיון שמצרים מסמלים את החומר, והחומר מצד עצמו אינו רוצה לקבל צורה, אלא חפץ להמשך אחר תאוותיו ורצונותיו, ולא לשעבד אותם ולהכניע לעבודת ה', לכן מצרים מנגדים לבני ישראל שהם בעלי הצורה. ודין גרמא, שהמצרים מנגדים לישראל, שהוא הניגוד שבין חומר לצורה.

והנה בדרך כלל, הזכרים הם הנותנים את הצורה בעולם, והנקבות קרובות יותר אל החומר. ומשום כך, עיקר שנאת מצרים היא לזכרים, כיון שהם בעלי הצורה. לפיכך, לא גזר פרעה אלא על הזכרים. מה שאין כן בלבן שמנגד למציאות ישראל בעצם, ולכן רצה לעקור את הכל, זכרים ונקבות.

בנין האומה הישראלית

וזהו המעשה אבות סימן לבנים של גלות יעקב אצל לבן, וגלות בני ישראל במצרים שאנחנו למדים מפרשת "ארמי אובד אבי". כי בשני מקומות אלו נבנה כלל ישראל. השבטי י-ה שורש האומה נולדו בגלות לבן, וששים רבוא בני האומה נולדו במצרים.

כי כדי לבנות את האומה הישראלית, שם אותנו הקב"ה בקרב אותם שחפצים לעקור את מציאותנו, מתחילה אצל לבן הרוצה לעקור את הכל, ולבסוף במצרים שרצו לגזור רק על הזכרים. ודוקא על ידי כך שקמו עליהם מתנגדים והחזיקו מעמד בתוכם, נבנתה האומה של כלל ישראל.



יציאת מצרים – גילוי שם הוי"ה

שלבי יצירת עם ישראל – עיבור, לידה, יניקה, וגדלות

כבר הזכרנו למעלה, שלידת האומה הישראלית, דומה להתפתחות עובר ולידתו של תינוק. שמתחילה יש יצירת הולד, ואחר כך העיבור, ואחר כך הלידה וההתבגרות. וכן אירעו כל השלבים הללו בהתפתחות של כלל ישראל. וכמו שאצל התינוק, כל שלב ושלב נדרש לו זמן, וצריך לבוא דוקא בסדר זה אחר זה, מדריגה אחר מדריגה, כך היא ביצירתם של כלל ישראל.

גילוי שם הוי"ה על ידי ישראל

וצריכים להוסיף בענין זה נקודה עמוקה ויסודית מאד.

דהנה אליבא דאמת כל ענין יציאת מצרים, הוא תהליך של התגלות שמו יתברך בעולם. שזה היה רצון ה' יתברך, שיהיה שם הוי"ה מתגלה בעולם. והובא בקדמונים שתכלית יציאת מצרים היתה להביא לידי גילוי זו. ושם הוי"ה הוא שורש מציאותה של תורה, והוא בא לידי גילוי על ידי שניתנה תורה בתחוננים, ולכך יציאת מצרים לא נגמרה עד מתן תורה.

והנה ישראל הם מקבלי התורה, ששם הוי"ה ב"ה נתגלה רק על ידי ישראל והתורה. ולכן בנין כלל ישראל היה בדרך זו דוקא, כי כך גזרה חכמתו יתברך, שהתגלות השכינה תהיה באופן של הדרגה, שלב אחר שלב, מדרגה אחר מדרגה ותקופה אחר תקופה. והמעייין ברמח"ל בספרו דעת תבונות, יראה כי יש מדרגות שונות בהתגלות ה' בעולם, המשתנות לפי התקופה. ובתקופות המאוחרות הגילוי הוא נשגב ומעולה יותר, והיינו בימות המשיח, שהוא זמן גילוי כבודו יתברך וידיעת דרכיו.